

Ю. Ю. Полякова

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Юхим Бабецький — драматург і театральний критик

Полякова Ю. Ю. Юхим Бабецький — драматург і театральний критик. Досліджується життя та діяльність харківського журналіста, співробітника газети «Южный край» Юхима Мойсейовича Бабецького (1860–1916). Проаналізовано творчий спадок Ю. Бабецького, зокрема його театральні-критичні статті та публікації, присвячені історії театру.

Ключові слова: Ю. М. Бабецький, журналістика, театральна критика, історія театру.

Полякова Ю. Ю. Ефим Бабецький — драматург і театральний критик. Исследуется жизнь и деятельность харьковского журналиста, сотрудника харьковской газеты «Южный край» Ефима Моисеевича Бабецкого (1860–1916). Проанализировано творческое наследие Е. Бабецкого, его театральные-критические статьи и публикации, посвященные истории театра.

Ключевые слова: Е. М. Бабецкий, журналистика, театральная критика, история театра.

Polyakova Yu. Yu. Yefim Babetsky — dramatist and theater critic. The biography and the work by Yefim Moiseyevich Babetsky (1860–1916), a journalist of the «Yuzhnyi Kray» (The Land of South) newspaper in Kharkiv, is studied. Babetsky's literary heritage, particularly his essays in theater critique and his researches into the history of theater are analysed.

Key words: Ye. M. Babetsky, journalism, theater critique, history of theater.

Флагманом дореволюційної періодики Харкова довгі роки була газета «Южный край». Виявлення персонального складу, ідейної та естетичної спрямованості діяльності співробітників цієї газети є важливим завданням при вивченні історії харківської журналістики.

Одним із співробітників газети був Юхим Мойсейович Бабецький (1860–1916) — журналіст, драматург, перекладач, театральний критик, який писав під різними псевдонімами (И. Тавридов, Е. Эмбе, Аем, Б-ий, Е. Б-ий, Е. М. Б-ий, Еф. Б-кий, Е. М. Б-цкий, Е. М. Б., Журналист, И. Т., Е. Мужецкий). Між тим, про нього є тільки згадки в книзі І. Л. Михайлина, присвяченій історії журналістики Харківщини [13:101], і в антології А. П. Кузічевої «Театральная критика в провинции. 1880–1917» [11:395]. Біографічні відомості й коротка характеристика творчості Бабецького-драматурга містяться в словнику «Русские писатели» [12]. Поза сумнівом, діяльність Бабецького-критика потребує більш детального аналізу, чому й присвячене дане дослідження.

Юхим Бабецький народився в Євпаторії, закінчив керченську (за іншими відомостями — сімферопольську) гімназію, а потім став вільним слухачем на юридичному факультеті Харківського університету, де провчився три роки (1878–1881). Одним із захоплень майбутнього юриста була журналістика. Ю. Бабецький з 14-ти років почав друкуватися в керченських

газетах. Коли в 1880 р. в Харкові з'явилася газета «Южный край», Ю. Бабецький став одним із перших її співробітників. Як було написано згодом в некролозі, опублікованому на сторінках журналу «Театр и искусство»: «З цих пір Ю. М. увесь віддався газетній справі й до кінця свого життя залишився вірний журналістиці, пройшовши важкий і тернистий шлях газетного працівника від найнижчих сходинок» [10:1032].

Крім того, його статті й замітки з'являлися й на сторінках столичних газет («Русь», «Страна», «Раннее утро») і журналів («Искусство», «Театр и искусство»). На початку століття він уже завідував в «Южном крае» відділом місцевої хроніки, висвітлював різні питання економіки, політики й культури. Будучи євреєм за національністю, Ю. Бабецький прийняв лютеранство — інакше людині з незавершеною вищою освітою було майже неможливо перебувати в Харкові, не входив до смуги єврейської осілості. У своїх статтях журналіст неодноразово торкався проблем єврейського населення Російської імперії: писав про ганебні обмеження смуги осілості [9], про одеські погроми в жовтні 1905 р.

Найчастіше на сторінках «Южного края» з'являлися рецензії Ю. Бабецького на музичні спектаклі й концерти. Так, наприклад, про постановку опери «Демон» на сцені Комерційного клубу в 1908 р. він писав: «Пан Зелінський [Демон] мав шумний успіх, який ділила з ним пані

Негіна, відмінна Тамара, зі свіжим сопрано mezzo caractere, що підкупає своєю чистотою і красивим тембром. Артистка уміло співає і відмінно фразує. Слабкіше, ніж можна було чекати, були пані Рибчинська (Геній добра) і пан Акімов (Гудал); останнього ми вважали за краще б бачити в партії слуги, — Гудал для нього високий по теситурі; та зате з сценічного боку він був бездоганний» [24].

Рецензії Ю. Бабецького відзначалися глибоким знанням предмета й любов'ю до театру, із яким він був пов'язаний не лише службовими обов'язками: дружина Ю. Бабецького, Софія Тимофіївна Строева-Сокольська (Фондамінська), багато років грала в трупі М. М. Синельникова. Може, саме тому критик не так вже часто рецензував спектаклі драматичного театру — вважав це неетичним. Сім'я Бабецьких навіть мешкала поряд із Міським театром, по вул. Римарській, 20. Ю. Бабецький був особисто знайомий з багатьма акторами й музикантами, що дозволяло отримувати з перших рук відомості про найважливіші події місцевого й столичного театрального життя.

Він публікував (продовжуючи традицію М. І. Черняєва) на сторінках газети «Южный край» матеріали з історії театрального життя міста у рубриці «З харківської театральної старовини». Так, наприклад, 13 січня 1912 р. були надруковані його спогади про постановку опери «Фауст» трупою Раппорта в старому дерев'яному театрі на вул. Катеринославській у 1880 р. [2]. Особливо щирістю і смутком відмічені його нариси про померлих столичних і провінційних акторів, письменників, музикантів — В. Далматова [17], Л. Клементьєва [23], М. Савіну [7], Н. Карпенко [3], О. Суворіна [1], П. Сокальського [8]. Так, про характерну актрису Наталію Карпенко він писав: «Різнобічний талант Н[аталі] С[тепанівни] проявлявся в комедії і в драмі, в ролях побутових і салонних п'єс; але головна її стихія був Островський, образи якого вона створювала з дивовижною яскравістю і закінченістю. За вісім років перебування на харківській сцені Н. С. зіграла майже усього Островського, і в пам'яті театралів збережеться надовго галерея створених нею типів і характерів, комічних і драматичних, таких, що висунули цю “стару” в перші ряди першокласної трупи» [3]. Колега Ю. Бабецького О. Станкевич після смерті критика відзначав: «У нас, якщо не брати до уваги неповну енциклопедію “Театра и искусства”, немає живих і яскравих біографій великих артистів і діячів сцени, — робота, яку прекрасно міг би виконати Ю. М., оскільки він сам був прекрасною живою енциклопедією театру» [14].

Журнал «Театр и искусство», що виходив в Петербурзі, декілька років поспіль публіку-

вав нотатки критика про театральне життя Харкова — «Харківські листи», підписані псевдонімом «И. Тавридов». Це був своєрідний літопис театрального життя, що враховував не лише художній, але й комерційний успіх кожної антрепризи. При цьому Ю. Бабецький був іноді категоричний і різкий в оцінках. Так, наприклад, він вважав невдалим режисерське рішення Синельникова при постановці «Ревізора» Гоголя в Міському театрі: «Відносно ж мудрувань з постановкою “Ревізора” — адже і в Художньому це не мало успіху — потрібно визнати раз назавжди, що такий історико-побутовий твір слід відтворювати тільки так, як встановила традиція, вироблена за участю самого автора геніальними творцями його безсмертних образів, живими свідками епохи гоголівських типів. При чому ж тут чиясь фантазія?» [20:783]. Отже, Ю. Бабецький, як і редактор журналу «Театр и искусство», відомий критик О. Кугель, ставився до театральних новацій досить скептично.

Замітки Ю. Бабецького стосувалися як антрепренерів, що працювали у Харкові упродовж сезону, так і гастролерів. Висновки критика іноді були суворими, як-от у випадку з гастролями трупи під керівництвом В. О. Блюменталь-Тамаріна в 1914 р.: «Дуже слабку справу зробила і трупа В. О. Блюменталь-Тамаріна, у складі якої були видатні артистки й артисти, а сам голова трупи мав шумний, захоплений прийом. Причина матеріальної невдачі — репертуар. Нехай ці невдачі пп. Гаріна і Блюменталь-Тамаріна стануть застереженням для інших підприємців, — не можна їздити до Харкова з літературним мотлохом або з поганими силами» [19:414].

Іноді й на сторінках «Южного края» з'являлися статті за підписом І. Тавридова, присвячені аналізу театральної ситуації в місті. Так, підбиваючи підсумок дворічній роботі антрепризи Синельникова, критик у 1912 р. писав, що у Синельникова є не лише ділові якості, але й «глибоке, серйозне ставлення до мистецтва, розуміння його завдань, художнє відчуття, розум і володіння секретами сценічної техніки» [16].

Ю. Бабецький був гарячим прибічником українського театру, часто нарікав на те, що критикам дозволялося давати про спектаклі українських труп лише короткі замітки [5]. Дізнавшись про кончину М. Л. Кропивницького, він писав, згадуючи його перший приїзд до Харкова: «Такого ентузіазму, звичайно, харківський театр ні до того, ні після не бачив і не знав!.. І справа була не лише в тому, що люди почули з сцени свою рідну мову, яка була під заборонаю, але і в тому, що естетична сторона стояла на високому рівні, захоплюючи глядачів свіжістю, талантом, благоговійною любов'ю до

справи, ніби могутній потік. У трупі були такі сили, які створили славу “малоросійських мейнінгенців”, як прозвали тоді трупу Кропивницького» [4].

Так само зацікавлено стежачи й за розвитком єврейського сценічного мистецтва в Росії, Ю. Бабецький у 1915 р., у зв'язку з початком гастролей у Харкові трупи А. Фішзона, помітив на сторінках «Южного края» короткий нарис історії єврейського театру, де відмічав його спільні риси з українським театром: «Єврейський театр дуже схожий з тим українським театром, який працює в Росії, де умови для нього дуже відмінні від зарубіжних, і схожість ця спостерігається й у минулому цих театрів, і в сьогоденні. Засновником є одна видатна за талантом людина, причому в артистів немає ні загальної освіти, ні школи, немає організації матеріального і духовного характеру і відбувається часте і непотрібне дроблення труп. Потім схожість можна продовжити і відносно частого репертуару, обмеженого контингенту глядачів, незрозуміння мови і т.п.» [18].

Інтерес Ю. Бабецького до історії європейського театру знайшов втілення у 1910 р., коли після перебування за кордоном публіцист випустив невелику, але містку брошуру «Представление страстей в Обер-Аммергау» [6], присвячену спектаклю-містерії «Пристрасті господні», який показували жителі баварського села Обераммергау щорічно з 1634 р. на згадку про щасливе позбавлення від чуми. Театралізоване дійство проходило (й проходить досі) в спеціально побудованому театрі просто неба, причому в усіх ролях цієї вистави традиційно зайняті тільки жителі села. На думку Ю. Бабецького, «прості селяни створили найкращий взірць колективної народної творчості в галузі слова, пластичних мистецтв і сценічного виконання» [6:9]. Ю. Бабецький детально описує костюми й прийоми гри талановитих любителів, не забувши відмітити й те, що кошти за вистави йдуть на благодійні цілі [6:32].

Ю. Бабецький був відомий і як перекладач — в його перекладах і переробках ставилися п'єси М. Балуцького («Флірт», «Рабіні», «Ні з того, ні з сього»), А. Дюма-сина («Друг жінок»), Г. Фрейтага («Журналісти»), К. Реслера («Брати з Франкфурту»), Т. Герцля («У новому гетто»). Разом із А. М. Назаровим Бабецький перекладав також оперні лібрето (під спільним псевдонімом Амем).

Окрім цього, Ю. Бабецький і сам пробував сили в драматургії — написав більше 30 п'єс. Серед них — комедії «Перша брехня», «Шкільна пара», «Беручи штурмом», «Ловитва женихів» та ін. Деякі з них несли в собі елементи сатири — наприклад, «Журналісти», «Через

депутатське місце». Твори Ю. Бабецького не відрізнялися особливою глибиною, але були дотепними, досить сценічними, тож з успіхом йшли на столичній і провінційній сцені, оскільки при усій своїй багатослівності давали акторам прекрасну можливість показати себе і порадувати публіку маленькими іскрометними знахідками в обіграванні предметів і ситуацій. Особливо часто ставилася «картинка з натури» «Шкільна пара», у якій через переплутані листи герої постійно потрапляли в смішне становище, і тільки в самому кінці панночка дізнавалася, що мрія юнака — зовсім не її кохання, а нові брюки і піджак.

П'єси, написані або перекладені Ю. Бабецьким, ставилися і в Харкові. Так, у зимовому сезоні 1912/1913 рр. 1 листопада в Миському театрі була розіграна комедія К. Реслера «Брати з Франкфурту» в його перекладі [21], а 21 листопада 1912 р. на сцені театру Зібрання прикажчиків йшла комедія «Гра в любов» (переробка п'єси М. Балуцького «Флірт») [22].

Ю. Бабецький активно брав участь у громадському житті міста: був членом правління Ольгінського дитячого притулку, сприяв відкриттю товариства «Швидкої допомоги», був одним із засновників Літературно-художнього гуртка й драматичної школи при ньому. Ю. Бабецький був також агентом Товариства драматичних письменників і оперних композиторів — добровільної громадської організації, створеної в 1870 р. у Москві з метою захисту авторських прав композиторів і драматургів. В усіх містах, де виконувалися публічно твори членів Товариства, з кожним платником (власником театру, антрепренером) агент підписував угоду, в якій організатор вистави давав зобов'язання справно виплачувати авторський гонорар. Якщо власник театру або антрепренер відмовлявся від сплати гонорару, агент мав право через нотаріуса заборонити йому постановку п'єс членів Товариства. Крім того, п'ять років Ю. Бабецький був уповноваженим Імператорського театального товариства, своєрідної профспілки сценічних діячів (за цю діяльність він навіть отримав звання «потомственого почесного громадянина»).

У 1915 р. Ю. Бабецький, повертаючись із Криму, під час аварії на залізниці отримав травми, що призвели до тривалої хвороби й смерті. Він помер у Харкові 9 (22) грудня 1916 р. і був похований на лютеранському кладовищі. Колега-журналіст Олександр Станкевич в річницю смерті Ю. Бабецького написав: «Розумний, енергійний, діяльний, завжди “чимось зачеплений”, схвильований, він уже в редакцію приходив із живою темою дня, говорив, сперечався, писав. І завжди переконливо, гаряче, як справжній журналіст, чутливий і чуйний, якому, дійсно,

все дороге, все цікаво в цьому живому житті» [15]. Професіоналізм і здатність гаряче відгукуватися на все, що відбувається, здобули Ю. Бабецькому повагу харків'ян. Тому вивчення

творчої спадщини журналіста важливе як для відтворення історії театрального процесу й становлення театральної критики в Харкові, так і для історії харківської журналістики в цілому.

Література

1. Бабецкий Е. М. Из воспоминаний об А. С. Суворине / Е. М. Бабецкий // Южный край. — 1912. — 12 авг.
2. Бабецкий Е. Из харьковской театральной старины / Е. М. Бабецкий // Южный край. — 1912. — 13 янв.
3. Бабецкий Е. М. Н. С. Карпенко : (некролог) / Е. М. Бабецкий // Южный край. — 1912. — 25 нояб.
4. Бабецкий Е. М. М. Л. Кропивницкий / Е. М. Бабецкий // Южный край. — 1910. — 10 апр.
5. Бабецкий Е. М. Первый приезд Кропивницкого в Харьков / Е. М. Бабецкий // Южный край. — 1910. — 14 апр.
6. Бабецкий Е. М. Представление страстей в Обер-Аммергау : очерк : с фотографиями исполнителей / Е. М. Бабецкий. — Х. : Тип. газеты «Южный край», 1910. — 38 с.
7. Бабецкий Е. М. М. Г. Савина / Е. М. Бабецкий // Южный край. — 1915. — 8 сент.
8. Бабецкий Е. М. П. П. Сокальский / Е. М. Бабецкий // Южный край. — 1912. — 30 марта.
9. Бабецкий Е. М. Черта еврейской оседлости / Е. М. Бабецкий // Южный край. — 1910. — 9 окт.
10. Е. М. Бабецкий : некролог // Театр и искусство. — 1916. — № 51(18 дек). — С. 1032—1033.
11. Кузичева А. П. Театральная критика российской провинции : Комментированная антология, 1880—1917 / А. П. Кузичева. — М. : Наука, 2006. — 592 с. : ил.
12. Кумпан К. А. Бабецкий Ефим Моисеевич / К. А. Кумпан // Русские писатели, 1800—1917 : биогр. слов. — М., 1989. — Т. 1. — С. 134—135.
13. Михайлин І. Л. Нарис історії журналістики Харківської губернії, 1812—1917 / І. Л. Михайлин. — Х. : Колорит, 2007. — 366 с. : іл.
14. Станкевич Ал. Памяти Е. М. Бабецкого / Ал. Станкевич // Южный край. — 1916. — 10 дек.
15. Станкевич Ал. Памяти Е. М. Бабецкого / Ал. Станкевич // Южный край. — 1918. — 24 дек.
16. Тавридов И. Будущий сезон Харьковской драмы / И. Тавридов // Южный край. — 1912. — 16 марта
17. Тавридов И. В. П. Далматов / И. Тавридов // Южный край. — 1912. — 16 февр.
18. Тавридов И. Еврейский театр / И. Тавридов // Южный край. — 1915. — 26 авг.
19. Тавридов И. Харьковские письма / И. Тавридов // Театр и искусство. — 1914. — № 18. — С. 414—415.
20. Тавридов И. Харьковские письма / И. Тавридов // Театр и искусство. — 1914. — № 32. — С. 783—784.
21. Театр // Южный край. — 1912. — 1 нояб.
22. Театр // Южный край. — 1912. — 23 нояб.
23. Эмбе Е. Л. М. Клементьев / Е. Эмбе // Южный край. — 1910. — 15 окт.
24. Эмбе Е. Оперный театр / Е. Эмбе // Южный край. — 1908. — 5 окт.